

Управління бібліотекою ВНЗ в ринкових умовах.

Ринкові умови господарювання передбачають певну мобільність та гнучкість структури управління, що дозволяє бібліотеці своєчасно адаптуватися до змін зовнішнього середовища і, відповідно, підвищити свою конкурентоспроможність і стійкість.

Серед внутрішніх чинників, що впливають на визначення стратегії управління бібліотекою в сучасних умовах можна виділити основні:

- динамічний розвиток університету, появу нових факультетів, збільшення спеціальностей, коливання кількості студентів;
- тенденція до розширення використання комп'ютерних технологій;
- акцент на самостійну роботу студентів;
- збільшення або зменшення попиту на бібліотечні ресурси.

У нас не прийнято говорити про зменшення попиту на бібліотечні ресурси, але сьогодні це об'єктивна реальність, адже наявність Інтернету спрощує доступ до навчальної літератури і забезпечення навчального процесу невдовзі стане другорядним процесом.

Ми усвідомлюємо необхідність гнучкого реагування на сучасні виклики, удосконалення традиційних методів роботи та управління, що й було відображено в перспективній програмі розвитку бібліотеки.

Реалізація місії книгозбірні багато в чому залежить від її організаційної будови, а також від прийнятої в бібліотеці структури управління. Саме продумана структура дозволяє бібліотеці вирішувати складні завдання сьогодення, серед яких такі:

- спростити та розширити доступ до інформаційних ресурсів, накопичених в бібліотеці;
- бібліотекам отримати доступ до ресурсів світового інформаційного простору і професійно вміти з ними працювати;
- спростити й здешевити обробку та управління наявними ресурсами.

Для реалізації цих завдань, згідно з перспективною програмою розвитку, в НБ ХНУ зроблено:

- автоматизовано технологічні процеси
- створено систему віртуального обслуговування
- користувачам надається доступ до віддалених наукових БД
- проводиться корпоративна робота по створенню власних БД та об'єднанню інформаційних ресурсів області
- підвищується кваліфікація працівників книгозбірні
- проводиться навчання користувачів з основ інформаційної культури.

Накопичений досвід дозволив зробити декілька висновків та зауважень. Під час запровадження інновацій в технологічні процеси на певному етапі доводилось працювати в двох паралельних варіантах — за старими та новими технологіями, але довгий час в такому режимі працювати складно та й неефективно - це заважало і читачам, і співробітникам. Такий висновок сприяв прийняттю Методичною радою бібліотеки іноді важких, але, вважаю, необхідних рішень стосовно відміни використання паперових документів з обліку документовидачі (читацькі та прикнижкові формуляри, листки термінів повернення, реєстраційні картки), ведення щоденного обліку обслуговування читачів вручну.

Особливо важко приймалось рішення про консервацію картотек та каталогів книгозбірні (систематичні каталоги на підсобні фонди, абетковий читацький каталог, систематична картотека статей), але, зважаючи на достатній обсяг електронного каталогу та кількість комп'ютерів для ефективного пошуку в ньому, проведено підготовку користувачів до використання ЕК, психологічну готовність бібліотечних працівників до цих змін, таке рішення було прийнято і на сьогодні в бібліотеці підтримуються три каталоги: генеральний абетковий, нумераційний ДСТУ та електронний.

Залишаються запитання щодо ефективності процесу документообігу користувачам. Процес обліку видачі та повернення документів через комп'ютери здійснюється швидко, без помилок, з використанням на абонементі технології пін-коду, який замінює підпис користувача, в результаті чого бібліотечні працівники почувають себе впевнено. Але продовжувати електронну видачу в такому вигляді в читальних залах не доцільно, оскільки основний час, як і раніше, витрачається на походи бібліотекаря до полиці і назад, отже, використання технічних засобів не дає значного прискорення обслуговування. Найкращий вихід — організація вільного доступу читачів до фондів в читальних залах. На жаль, тут на заваді постають фінансові проблеми й розташування читальних залів.

Наступним етапом розвитку АБІС НБ ХНУ стало удосконалення локальної мережі, програмних продуктів, наповнення електронної бібліотеки та організація авторизованого доступу до неї через Інтернет для читачів, в т.ч. для студентів дистанційного навчання. Результатом цієї роботи стало створення віртуальної системи обслуговування користувачів книгозбірні. На сучасному етапі читачі бібліотеки мають цілодобовий доступ до ЕК, електронної бібліотеки, віртуальної довідкової служби, отримали змогу в локальному режимі замовити необхідну нову літературу, одержати інформацію з картотеки книгозабезпеченості, переглянути свій формуляр, замовити книгу по МБА та ін.

Тотальне запровадження новітніх технологій викликало необхідність структурних змін в бібліотеці, які розпочалися практично водночас з реконструкцією. Спочатку було створено сектор автоматизації книгозбірні, який в подальшому переріс у відділ інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення з трьома секторами. Для ведення БД «Читач», виготовлення та видачі читацьких карток було організовано сектор обліку читачів. Скасування багатьох процесів технічної обробки документів, утворення єдиної БД фонду книгозбірні сприяло об'єднанню відділів комплектування та наукової обробки документів в один структурний підрозділ. Для прискорення наповнення електронної бібліотеки, її правильної організації створено сектор, який згодом перетворився у відділ електронної бібліотеки. Сьогодні він займається комплектуванням електронних ресурсів, їх обробкою, систематизацією, розміщенням в БД та обслуговуванням користувачів в залі каталогів та електронної інформації. Цілком можливо, що в подальшому цей відділ також зазнає реорганізації, оскільки виконує весь спектр традиційних процесів роботи з фондом, тільки на електронних носіях.

Згодом назріла необхідність реорганізації системи обслуговування користувачів. Організаційна структура обслуговування в 2009 році була представлена 6 автономними структурними підрозділами зі своїми керівниками, які підпорядковувались директору або двом його заступникам. Це відділ обслуговування на абонементі, відділи економічної, технічної та гуманітарної літератури, а також інформаційно-бібліографічний відділ та нещодавно створений відділ електронної бібліотеки. В своїй основі ця структура була незмінна на протязі кількох десятиліть і мала як позитивні риси, так і недоліки. Серед позитивних - чіткий розподіл фонду за спеціалізацією та профілем підготовки фахівців університету, що дає змогу користувачеві отримати всі види документів за темою в одному читальному залі практично без затримки. Але введення інновацій (віртуальні та додаткові послуги, наявність модульного середовища, де викладачі поряд із завданнями студентам виставляють і літературу для підготовки до занять) призвело до зменшення часу, який проводять студенти в читальних залах, а запровадження автоматизованої технології обліку документообігу забрало ліву частку роботи керівників структурних підрозділів з організації, ведення обліку та підведення квартальних і річних підсумків роботи відділу, адже вся статистика наразі проводиться автоматично. Отже, необхідність удосконалення системи обслуговування була зумовлена новими технологіями і полягала в укрупненні відділів.

На сьогодні вже проведено об'єднання всіх абонементів книгозбірні у відділ обслуговування на абонементі. Три відділи обслуговування в читальних залах об'єднано в комплексний відділ обслуговування. Натомість, в перспективі, в зв'язку із розвитком

культурно-масової роботи в університеті, існує можливість перетворення сектора просвітницької роботи у відділ. Отже, книгозбірня складається з 8 відділів, її структура буде удосконалюватися й надалі.

Говорячи про систему управління бібліотекою варто зазначити, що левову частку керівника забирає робота з кадрами. Я не буду зупинятися на традиційній роботі — підвищенні кваліфікації, матеріальному та моральному заохоченні працівників, створенні позитивного морального клімату, але хотіла звернути вашу увагу на те, що всі вищезазвані обставини призвели до скорочення штатного розпису. За 5 років, з 2005 по 2009 штат бібліотеки з 92 одиниць скоротився до 58. Але це не єдина кадрова проблема. Адже колектив бібліотеки старіє, а молодого поповнення немає.

Говорячи про роботу бібліотеки в ринкових умовах, не можу не сказати про платні послуги бібліотеки, які наша бібліотека надає читачам з 1994 року. Після останньої відміни Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України платних послуг у ВНЗ — перелік їх скоротився наполовину, отже, і надходження скоротилися, але не в цьому проблема. Справа в тому, що відмінено послугу “нічний абонемент”, що давало змогу взяти книгу з читального залу, отже, виникає перспектива відкриття абонементів при читальних залах. Бібліотекарі, в свою чергу, нарікають на відміну штрафів, які стимулювали студентів до вчасного повернення книг.

Зрозуміло, що в одній доповіді неможливо висвітлити всі аспекти управління бібліотекою в сучасних умовах, адже я не говорила про фінансування, тендери, важливість зв'язків з університетом в сучасних умовах, про бібліотечні ради, методоб'єднання, роль директора в управлінні.

І на закінчення я хочу повідомити, що в наступному році науковій бібліотеці ХНУ виповнюється 50 років. Я запрошую присутніх взяти участь в підготовці конференції, яка відбудеться в березні 2012 року і надіслати статті для публікації матеріалів до 1 грудня. Вся інформація є на нашому сайті.